УДК 331.55

JEL: F22, F24, J15, J61

Шиманська Оксана Петрівна

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та економічної теорії,
Західноукраїнський національний університет,
м. Тернопіль, Україна
ORCID ID: 0000-0003-0084-3799
e-mail: oksanapetrivna70@gmail.com

Кондратюк Вікторія Романівна

магістр науково-освітньої програми
«Аналітична економіка» (гр. ЕАМ-21),
Західноукраїнський національний університет,
м. Тернопіль, Україна
ORCID ID: 0000-0002-2841-1325
e-mail: kivaa1998@gmail.com

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ФАКТОРІВ ВИШТОВХУВАННЯ РОБОЧОЇ СИЛИ З РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ

Анотація. У статті проаналізовано фактори, які здійснюють вагомий вплив на міграцію робочої сили. Розглянуто тенденції міграційного руху населення України за допомогою статистичних методів дослідження. Встановлено, що українська трудова міграція сьогодні становить близько 8 млн. осіб, проте офіційний дозвіл на роботу має лише 500 тис. громадян. Виявлено основні причини, які змушують українців виїжджати за кордон, серед яких: нерівність доходів населення; складність отримати необхідний рівень заробітної плати для утримання сім'ї; можливість кращого заробітку за кордоном; отримання належної якості освіти. Встановлено, що міграційні процеси за змістом, причинами та наслідками мають різні джерела походження та форми прояву, вивчаються в різних контекстах і на різних рівнях. Систематизовано динаміку показників вибуття українців за кордон. В роботі відображено показники кореляції ринку праці та трудової міграції, які розраховані за допомогою коефіцієнтів міграційного навантаження на тисячу осіб населення працездатного віку, ефективності міграції, напруженості на ринку праці. В даній статті на основі кореляційно-регресійного аналізу досліджено зв'язок між соціально-економічними факторами, які репрезентують міграційні фактори виштовхування. Встановлено, що під час пандемії COVID-19 велика кількість населення втратила роботу, зменшились надходження з-за кордону та ВВП країни. У статті було проведено аналіз ринку праці за чисельністю економічно активного населення, зайнятих та безробітних, середньообліковою кількістю штатних працівників, величиною середньомісячної заробітної плати. Відображені позитивні та негативні наслідки впливу міграції на економічний стан України. Висвітлено проблеми українського ринку праці, які впливають не тільки на кількість, якість робочої сили, продуктивність праці, а й роблять економіку України залежною від обсягу грошових переказів.

Ключові слова: міграція; рух населення; ринок праці.

DOI: <http://doi.org/10.32750/2020-0210>

ВСТУП

Постановка проблеми. На сучасному етапі однією з основних проблем міграції є нерегульований транскордонний рух робочої сили, який передбачає нелегальний перетин кордону країни. Така ситуація спостерігається в усьому світі, тому що основною передумовою розвитку міжнародної міграції робочої сили (ММРС) є глобалізація економічних відносин. Міжнародна міграція робочої сили виступає важливою складовою міжнародних економічних відносин. До традиційних спонукальних мотивів і причин ММРС належать: різниця в рівнях економічного розвитку окремих країн;

нерівномірність у темпах і обсягах нагромадження капіталу в різних галузях світового господарства; наявність національних відмінностей у розмірах заробітної плати; діяльність ТНК і пов'язана з нею міжнародна мобільність капіталу; масова хронічне безробіття в слаборозвинутих країнах.

Міграційна політика України не в повній мірі спрямована на захист своїх громадян за кордоном, визначення квот для іммігрантів, стимулювання повернення в країну емігрантів, які раніше виїхали за її межі.

Основні завдання дослідження:

-проаналізувати міграційні процеси в Україні за допомогою статистичних методів дослідження;

- визначити чинники, які здійснюють вагомий вплив на ММРС;

- виявити стан і тенденції розвитку вітчизняного ринку праці під впливом трудової міграції задля вироблення пропозицій щодо його регулювання;

- визначити можливі способи вдосконалення державного регулювання ММРС в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розробку теорії та дослідження практики міжнародної трудової міграції, удосконалення організаційних, економічних і правових важелів її регулювання зробили провідні вітчизняні вчені: А. Кравченко, Н. Марченко, А. Румянцева, А. Філіпенко, С. Фомішина. Теоретичні аспекти міграції населення і ринку праці розглянуті в працях Бублія М., Бобнова В., Вавришука Н., Гайдуцького А., Гринкевича С., Жуковської Т., Іванюти П., Кухти П., Малиновської О., Михайличенка А., Паніна Н., Позняк А., Пугач С., Чернова А., Щербатенка О. Проблеми міжнародної трудової міграції досліджували також зарубіжні вчені, зокрема, В. Ісаєв, В. Сатцевіч, Дж. Солт, К. Уоллес та інші.

Мета статті. Метою статті є дослідження впливу факторів виштовхування робочої сили з ринку праці України.

Теоретичні основи дослідження. Для вивчення вищевказаних проблем в роботі було використано статистичні методи дослідження – сукупність прийомів, що застосовуються в процесі дослідження, яке, зазвичай, проводиться в три етапи: 1) збір первинної інформації; 2) статистичне зведення і обробка інформації; 3) аналіз статистичної інформації. Для дослідження міграційних процесів в Україні застосовані кореляційно-регресійний аналіз, показники середньоквадратичного відхилення Constant Y та Constant X, стандартного відхилення, середньоарифметичного значення, t-критерію Ст'юдента. У процесі аналізу динамічних рядів використовувалися наступні показники: абсолютний приріст (ланцюговий і базисний), середній абсолютний приріст, темп зростання (ланцюговий і базисний), темп приросту (ланцюговий і базисний), середній темп приросту, середній темп зростання і середньорічний темп приросту.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У якості робочої гіпотези висунуто припущення про наявність значного впливу факторів виштовхування робочої сили з ринку праці України. Проблеми стану ринку праці, зайнятості та безробіття виключно актуальні для української економіки. Теоретико-методологічні питання і аспекти статистичного аналізу та обліку чисельності зайнятих і безробітних в Україні мають високу значимість, оскільки добровільний або вимушений рух робочої сили означає постійний, безперервний «перехід» безробітних з числа економічно активного населення в сукупність зайнятих та навпаки.

Існують суттєві відмінності між країнами в рівнях безробіття, оплати праці, вартості життя, відмінності за багатьма іншими показниками рівня життя, які постійно підживлюють міжнародну міграцію [1]. Існуюча сьогодні в значних масштабах

міжнародна трудова міграція була б неможлива, якби не існувало економічної доцільності і навіть необхідності використання іноземної робочої сили. Її застосування пов'язано з дією наступних факторів: прагненням знизити витрати виробництва за рахунок використання більш дешевої, в порівнянні з національною, іноземної робочої сили; залучення кваліфікованих працівників, що стало причиною такого явища як «відтік мізків»; діяльність ТНК, яка не тільки підвищує географічну мобільність робочої сили, а й вирівнює умови її застосування в світовому масштабі; розвиток засобів транспорту і зв'язку, що стимулює географічну мобільність робочої сили; інформатизація виробництва і суспільного життя; зростаюча взаємодія науки і культури різних країн, що призводить до уніфікації критеріїв освіти і кваліфікації.

Міграційні процеси слугують основою формування світового ринку праці. Українська трудова міграція сьогодні – важлива складова соціально-економічного розвитку країни. Її масштаби, за різними оцінками фахівців, коливаються в межах 7-8 млн. осіб. При цьому офіційний дозвіл на роботу має не більше 500 тис. громадян [2]. Близько 2 млн. українських мігрантів постійно проживають за кордоном, відвідуючи Україну не більше 1 разу за 3-5 років, тоді як основна маса зайнята на сезонних роботах терміном від 4 до 10 місяців [2].

Причин, які змушують українців залишати батьківщину досить багато: неможливість забезпечення зайнятості трудових мігрантів в Україні; неможливість отримання адекватного рівня заробітної плати для утримання сім'ї; можливість працевлаштування в сусідніх країнах і отримання там кращих доходів; бажання жити в цивілізованих умовах; можливість значного розширення професійних навичок, загального світогляду трудових мігрантів в країні працевлаштування і після їх повернення; шкідливі екологічні умови; можливість переказу і привезення в Україну значних сум зароблених грошових коштів, що розв'язує життєві проблеми сімей мігрантів [3]. Нижче в таблиці 1 подано показники міграційного руху населення України впродовж 2010-2019 рр.

Таблиця 1

Міграційний рух населення України впродовж 2010-2019 рр., осіб

Показник	Роки									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Кількість випадків прибуття	32917	30810	31684	76361	54100	542506	533278	256808	442287	629276
Кількість випадків вибуття	19470	14677	14588	14517	22187	519914	519045	246188	430290	610687
Міграційний приріст, (скорочення)	13447	16133	17096	61844	31913	22592	14233	10620	11997	18589
Чисельність населення, млн.	46053,3	45,778	45,644	45,560	45,439	43,001	42,844	42,672	42,485	42,269

Джерело: складено автором за даними [1].

На рис.1. відображено динаміку показників вибуття українців за кордон впродовж 2010-2018 рр. Можна зробити висновок, що впродовж 2009-2013 рр. спостерігалась

практично незмінна динаміка міграційних потоків. Далі кількість мігрантів щорічно зростала, найбільший «бум» спостерігався у 2014-2015 рр., 2019 р., сягнувши за офіційними даними позначки близько 610 тис. мігрантів (табл.1).

Рис.1. Кількість випадків вибуття з України за період 2010-2019 рр.
(побудовано автором за даними табл.1)

Контингент потенційних трудових мігрантів формує на одну третину сільське населення країни (31,9%), вдвічі рідше – жителі малих міст з чисельністю населення до 50 тис. осіб (15,8%) і втричі рідше – жителі селищ міського типу (9,3%). Таким чином, основна маса українців, зорієнтованих на тимчасові трудові поїздки в інші країни, проживає в сільській місцевості і невеликих містах [1]. За даними Міністерства соціальної політики України, на постійній основі за кордоном працює 3,2 мільйона громадян країни, тимчасово – від 7 до 9 млн. осіб. Відповідно до огляду Global Economy Watch, в 2019 році Україна втратила майже 1,5% трудових ресурсів і стала одним зі світових лідерів за цим показником [4]. Однак точної статистики, скільки українців емігрувало за останні роки, немає.

Зростання еміграційних потоків – це сигнал для влади, реакція на погіршення економічної та політичної ситуації в країні. Коли відсутні позитивні зміни, «буксують» проголошені владою реформи, не підвищується рівень життя – ростуть еміграційні настрої. Люди починають шукати роботу за кордоном, а натомість кадровому потенціалу країни – донору трудових ресурсів – дістаються грошові перекази [5]. Ймовірно, для стабілізації ситуації з відтоком робочої сили українському уряду необхідно створювати сприятливі умови для залучення іноземних інвестицій в країну і зайняти більш тверду позицію на переговорах з ЄС стосовно підтримки в напрямку скорочення обсягів еміграційних потоків. Окрім цього необхідно приділяти більше уваги розвитку соціальної сфери. Експерти також вважають, що держава повинна максимально дерегулювати законодавство в сфері бізнесу.

Однією з перших спроб прояснити міграційні процеси вважається економетрична модель Е. Лі «Push / Pull factors», розроблена в 1960-х роках [6]. Вчений був одним з перших, хто обґрунтував фактори, які впливають на міграційні процеси. У роботах було виділено фактори притягування, виштовхування та проміжні фактори. Виштовхувальними факторами виступають політичні й соціальні (закони, війни,

бідність, низька соціальна забезпеченість, дискримінація), фактори економічного характеру (низька заробітна плата, безробіття, високі податки), несприятливі природно-кліматичні умови тощо.

Для підтвердження того, як фактори впливають на міграційні процеси в Україні, в даній роботі на основі кореляційно-регресійного аналізу досліджено зв'язок між соціально-економічними факторами, які репрезентують міграційні фактори виштовхування (табл. 2). Достовірність проведеного дослідження перевірено за допомогою групи показників (середньоквадратичного відхилення Constant У та Constant Х, стандартного відхилення, середньоарифметичного значення, t-критерію Ст'юдента), а щільність зв'язку – за допомогою коефіцієнта кореляції, що наближений до одиниці. За допомогою кореляційної матриці встановлено ступінь зв'язку між факторами, що мають вплив на досліджуване явище, та їх характер.

Таблиця 2

Дослідження впливу push-факторів на обсяги міграції в Україні

Push фактори	Обсяги міграції	
	регіональна	міжнародна
Валовий регіональний продукт (ВРП) у розрахунку на одну особу, у фактичних цінах, грн.	-0,7943	-0,7943
Наявний дохід на одну особу, грн.	-0,8615	-0,8615
Реальний наявний дохід, у % до попереднього року	0,6267	0,6267
Грошові доходи в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство, грн.	-0,9054	-0,9054
Частка пенсії в сукупному доході домогосподарств, грн./міс.	-0,3826	-0,6403
Сукупні витрати в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство, грн.	-0,8935	-0,9389
Реальна заробітна плата, у % до попереднього року	0,8737	0,6631
Кількість населення із середньодушовими загальними доходами за місяць, нижчими за прожитковий мінімум, тис. осіб	0,8524	0,9046
Децильний коефіцієнт диференціації загальних доходів населення	0,5469	0,7520
Межа бідності, грн.	-0,8834	-0,9530
Економічно активне зайняте населення у віці 15-70 років, тис. осіб	-0,8449	-0,9634
Економічно активне безробітне населення працездатного віку, тис. осіб	0,5254	0,7929
Кількість інвалідів на 1 000 населення, тис. осіб	-0,7706	-0,9094

Джерело: складено автором.

За результатами проведеного дослідження основними чинниками міграційного виштовхування в Україні, є наступні: наявний дохід населення та грошові доходи й витрати в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство, а також рівень бідності. Варто підкреслити, що висока кореляція спостерігається і між фактором кількості економічно активно зайнятого населення у віці 15-70 років та інвалідів на 1 000 населення (коефіцієнти кореляції відповідно: -0,9634 та -0,9094). Такі фактори, як кількість населення із середньодушовими місячними доходами, нижчими за прожитковий мінімум, а також кількість економічно активного безробітного населення працездатного віку, є прямо пропорційними та безпосередньо впливають на обсяги трудової міграції ($r_1=0,8904$; $r_2=0,9046$; $r_3=0,7929$). За результатами представленого

факторного аналізу, можна констатувати, що найбільш вагомим міграційним push-фактором є розмір заробітної плати.

Міграція працездатного населення безпосередньо має вплив на співвідношення попиту і пропозиції як на рівні регіональних ринків праці, так і в межах країни (як території в'їзду, так і виїзду мігрантів), що, водночас, може призвести до прискорення або уповільнення кругообігу зайнятості [7]. Як наслідок, може відбуватися зниження вартості робочої сили і збільшення її пропозиції або зворотна ситуація, що загалом викликає необхідність регулювання ринку праці (див. табл.1).

Відтік робочої сили вже призвів до того, що в великих містах відчувається дефіцит фахівців, це стримує економічне зростання і дає привід для критики економічної політики уряду. Серед роботодавців починається конкуренція за кваліфіковані і не дуже кадри. У спеціальному дослідженні НБУ вказується, що через трудову міграцію може прискоритися зростання цін і сповільнитися економічне зростання. Продовження відтоку робочої сили є одним з головних економічних ризиків [8]. Цей процес веде до диспропорцій між попитом і пропозицією на ринку праці. На думку експертів НБУ, трудова міграція перешкоджає росту темпів виробництва, найбільше – в будівництві, промисловості, сільському господарстві, транспорті та зв'язку. За підрахунками Інституту економіки та прогнозування, відтік такої робочої сили вже зараз позначається для української економіки втратою близько 40 млрд. грн. на рік (близько 1,5 млрд. дол. США).

Найбільший інтерес у визначенні взаємозв'язку ринку праці та міграції населення становлять наступні показники: коефіцієнт міграційного навантаження на тисячу осіб населення працездатного віку (*КМНТ*), коефіцієнт ефективності міграції (*Ем*), коефіцієнт напруженості на ринку праці (*КНРП*).

Коефіцієнт міграційного навантаження на 1000 осіб населення працездатного віку розраховується як відношення міграційного приросту населення в працездатному віці до середньорічної чисельності населення в працездатному віці.

$$КМНТ = \frac{N_{0-15} + N_{60+}}{N} \times 1000, \quad (1.1)$$

де N_{0-15} – кількість осіб менше працездатного віку; N_{60+} – кількість осіб непрацездатного віку; N – кількість працездатного населення.

Ефективність міграції розраховується як відношення величини міграційного приросту (сальдо міграції) до валової міграції, виражена у відсотках.

$$Ем = \frac{П-В}{П+В} \times 100\%, \quad (1.2)$$

де $П$ – кількість випадків прибуття; $В$ – кількість випадків вибуття.

Коефіцієнт напруженості на ринку праці відображає кількість незайнятих трудовою діяльністю громадян, які перебувають на обліку в службі зайнятості, що припадають на одну заявлену підприємствами вакансію, тобто являє собою співвідношення попиту і пропозиції на робочу силу.

$$КНРП = \frac{N_x}{N_v}, \quad (1.3)$$

де N_v – кількість вакансій; N_x – кількість безробітних.

За даними Державної служби статистики України та Державної служби зайнятості, нами обчислено вищезазначені коефіцієнти за 2016-2020 рр. (табл. 3).

Таблиця 3

Показники кореляції ринку праці та трудової міграції, %

Рік	КМНТ	Ем	КНПП
2016	31,2	2,12	14,4
2017	34,8	1,35	18,9
2018	35,7	2,11	10,74
2019	36,5	1,49	7,02
2020	37,8	1,37	5,38

Для аналізу ринку праці необхідно звернути увагу на такі показники – чисельність економічно активного населення, зайнятих та безробітних, середньооблікову кількість штатних працівників, величину середньомісячної заробітної плати (табл.4). За даними Державної служби статистики України, впродовж 2010-2019 рр. відбувся спад кількості економічно активного населення з 21 тис. осіб до 19 тис. осіб. Кількість зайнятого населення теж знижувалась – у 2019 році вона становила майже 17 тис. осіб. Спостерігається плаваюча тенденція до зміни кількості безробітного населення, зокрема, за попередній рік позначка сягнула в середньому 1578 тис. осіб. Середньооблікова кількість штатних працівників скоротилась до 7 660 тис. осіб за 2019 р., в той час, як у 2010 р. цей показник становив 10 200 тис. осіб [9].

Таблиця 4

Основні показники ринку праці

Робоча сила					у тому числі							
у віці 15-70 років		працездатного віку			зайняте населення				безробітне населення (за методологією МОП)			
у середньому, тис.осіб	у % до населення відповідної вікової групи	у середньому, тис.осіб	у % до населення відповідної вікової групи		у віці 15-70 років		працездатного віку		у віці 15-70 років		працездатного віку	
				у середньому, тис.осіб	у % до населення відповідної вікової групи	у середньому, тис.осіб	у % до населення відповідної вікової групи	у середньому, тис.осіб	у % до робочої сили відповідної вікової групи	у середньому, тис.осіб	у % до робочої сили відповідної вікової групи	
2010	20 894,1	63,6	19 164,0	71,9	19 180,2	58,4	17 451,5	65,5	1 713,9	8,2	1 712,5	8,9
2011	20 893,0	64,2	19 181,7	72,6	19 231,1	59,1	17 520,8	66,3	1 661,9	8,0	1 660,9	8,7
2012	20 851,2	64,5	19 317,8	72,9	19 261,4	59,6	17 728,6	66,9	1 589,8	7,6	1 589,2	8,2
2013	20 824,6	64,9	19 399,7	72,9	19 314,2	60,2	17 889,4	67,3	1 510,4	7,3	1 510,3	7,8
2014	19 920,9	62,4	19 035,2	71,4	18 073,3	56,6	17 188,1	64,5	1 847,6	9,3	1 847,1	9,7
2015	18 097,9	62,4	17 396,0	71,5	16 443,2	56,7	15 742,0	64,7	1 654,7	9,1	1 654,0	9,5
2016	17 955,1	62,2	17 303,6	71,1	16 276,9	56,3	15 626,1	64,2	1 678,2	9,3	1 677,5	9,7
2017	17 854,4	62,0	17 193,2	71,5	16 156,4	56,1	15 495,9	64,5	1 698,0	9,5	1 697,3	9,9
2018	17 939,5	62,6	17 296,2	72,7	16 360,9	57,1	15 718,6	66,1	1 578,6	8,8	1 577,6	9,1
2019	18 066,0	63,4	17 381,8	74,0	16 578,3	58,2	15 894,9	67,6	1 487,7	8,2	1 486,9	8,6
	Середньооблікова кількість штатних працівників ²			Коефіцієнт обороту робочої сили ²		Середньомісячна заробітна плата ²						
	тис. осіб	по прийому		по звільненню		номінальна		реальна				
			у % до середньооблікової кількості штатних працівників		гривень	у % до прожиткового мінімуму для працездатних осіб ³		у % до попереднього року				
2010		10 262		25,0	27,7	2 250	244,0		110,2			
2011		10 083		28,3	30,5	2 648	263,7		108,7			
2012		10 123		26,1	29,9	3 041	268,2		114,4			
2013		9 720		26,6	30,3	3 282	269,5		108,2			
2014		8 959		22,8	30,3	3 480	285,7		93,5			
2015		8 065		24,0	30,2	4 195	304,4		79,8			
2016		7 868		26,1	29,2	5 183	323,9		109,0			
2017		7 679		30,5	31,8	7 104	403,2		119,1			
2018		7 661		29,2	31,6	8 865	461,5		112,5			
2019		7 443		28,2	32,7	10 497	499,4		109,8			

Джерело: [9].

Масова трудова еміграція з України, з одного боку, збільшує купівельну спроможність населення за рахунок припливу грошей емігрантів, тим самим стимулюючи економіку, з іншого – породжує нестачу робочих рук, закладаючи довготривалі ризики для економічного зростання. Процес відтоку трудових ресурсів пережили практично всі нові члени ЄС, причому в низці країн він ще не завершений. В даний час 15,3% громадян Болгарії проживає за кордоном, аналогічний показник Естонії – 13%, Румунії – 12,8%, Латвії – 12%, Угорщини – 5,3% [11]. Мабуть, міграційний шок відноситься до неминучих втрат при вступі в ЄС держав з відносно невисоким рівнем життя. Україна поки далека від вступу в ЄС, і проблеми з трудовими ресурсами є наслідком введення безвізового режиму, а також прагненням сусідніх країн-членів ЄС замінити відтік своєї робочої сили українськими "заробітчанами".

Трудова міграція, очевидно, робить позитивний вплив на Україну: грошові перекази зросли в грошовому вираженні з 7 млрд. дол. США в 2015 році до 10 млрд. дол. США в 2018 році або близько 8% ВВП [10]. За таких масштабів грошові перекази є вагомим внеском в доходи домогосподарств (а отже, і внутрішнього попиту), зменшуючи дефіцит поточного рахунку [12]. Більш того, схоже, міграція робочої сили сприяла відновленню реальної заробітної плати в Україні завдяки каналам пропозиції робочої сили та внутрішнього попиту / попиту на робочу силу. З 2015 року реальна заробітна плата в Україні має тенденцію до зростання, значно перевищуючи рівень 2013 року. Таке підвищення заробітної плати, звичайно, є позитивним для найманих працівників в Україні, у якій зараз один з найнижчих ВВП на душу населення в Європі (поступається Молдові за рівнем ВВП за ПКС).

Пандемія COVID-19, яка вплинула практично на всі сфери суспільного життя і яка викликала, за висновками МВФ, Світового банку та багатьох знаних економістів, найсильнішу з часів Другої світової війни рецесію, позначилася і на міграційних процесах. За офіційними даними за час карантину роботу втратили близько 368 тисяч українців. Однак при оцінці реальної ситуації на ринку праці ця цифра є умовно нижньою межею. За результатами соціологічних досліджень, за час найбільш жорстких обмежень безробітними стали 2,8 млн осіб. Ще 3,1 млн. зіткнулися з прихованим безробіттям – відпусткою за свій рахунок або скороченням рівня заробітної плати. Рівень безробіття в Україні стрімко почав зростати в квітні, з введенням жорсткого карантину. Якщо в березні офіційно зареєстрованих безробітних в Україні було 349 тисяч чоловік (а реальний рівень набагато більший), то вже в квітні цей показник сягнув 457 тис., в травні – 511 тис., а в червні – 517 тис. осіб [13]. І тільки з липня почалося зниження цієї цифри до 506 тисяч, і в серпні – до 474 тисяч [13].

Після введення карантину в Україні з-за кордону повернулися близько 600 тисяч осіб: надходження приватних переказів в березні-квітні 2020 року порівняно з попереднім (рекордним) роком зменшилися всього на 8%: з 1,892 млрд. до 1,748 млрд. дол.[13]. Масове працевлаштування українців за кордоном, безумовно, має позитивні наслідки: це надходження валюти, підвищення рівня життя численних груп населення та цілих територій, зниження напруженості на ринку праці, засвоєння ринкової свідомості, цінностей і норм демократичного суспільства тощо. Що стосується економіки, то в 2020 році ВВП України може впасти на 8-10%, що обумовлено скороченням попиту як усередині країни, так і за кордоном. Адже Україна є країною з досить глобалізованою економікою, 43% її товарів і послуг йдуть на експорт [13].

Основні проблеми ринку праці в Україні пов'язані з низькою продуктивністю праці, яка, незважаючи на зростання упродовж останніх 15 років, досі залишається недостатньою. У 2019 р. продуктивність праці в Україні була нижчою не тільки в порівнянні з країнами ЄС, а й з деякими пострадянськими країнами. Україна займає 12

місце в світі за темпами скорочення населення, що акцентує увагу на ще одній проблемі – в середньому на 10 працюючих в Україні припадає 11 пенсіонерів. Ще однією проблемою ринку праці є невідповідність навичок претендентів вимогам, які встановлюють роботодавці. Вважається, що не останню роль в цьому відіграє нездатність української системи освіти адекватно реагувати на зміни сучасного ринку праці, які відбуваються через глобалізацію і технологічний прогрес.

Трудова міграція залишається проблемою українського ринку праці, і позначається не тільки на кількості, якості робочої сили, продуктивності праці всередині країни, а й робить економіку України залежною від обсягу грошових переказів. Україна займає 12 місце в світі за абсолютною сумою вхідних грошових переказів і входить в 15 по їх співвідношенню до ВВП [10].

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

В останні десятиліття однією з найбільш значущих тенденцій в розвитку міжнародних економічних відносин стало стрімке зростання ролі міжнародної міграції населення. Трудова міграція громадян за кордон є найбільш масовим, соціально і економічно значущим потоком в Україні. Вона впливає на демографічний розвиток, ринок праці, рівень бідності і доходи домогосподарств, що зумовлює необхідність здійснення кардинальних змін в сфері міграційної політики.

Проведений аналіз ринку праці показав, що впродовж 2010-2019 рр. відбулося скорочення чисельності економічно активного населення (з 21 тис. осіб до 19 тис. осіб), а також зайнятості (у 2019 році кількість зайнятого населення в Україні становила близько 17 тис. осіб). Існує плаваюча тенденція у змінах кількості безробітних, за попередній рік її позначка сягнула в середньому 1578 тис. осіб. Спостерігається також скорочення середньооблікової кількості штатних працівників.

Скоріше за все у найближчому майбутньому обсяги еміграції зберігатимуться на існуючому рівні, а у випадку продовження спаду в економіці, чисельність еміграційних потоків з України збільшуватиметься. Забезпечення певного рівня матеріального добробуту, запобігання зубожінню населення в умовах глибокої соціальної кризи і, таким чином, зниження соціального напруження в суспільстві є найважливішими наслідками міжнародної міграції. З іншого боку, Україна втрачає трудові ресурси та зіштовхується з низкою соціальних проблем, які пов'язані з вихованням і навчанням дітей трудових мігрантів, що залишаються без належного нагляду дорослих.

Отже, ринок праці України зіткнувся з наступними основними проблемами: недосконала нормативно-правова база, низька оплата праці, низька трудомісткість робочих місць, дисбаланс між попитом і пропозицією на ринку праці, недостатньо врегульована міграція, проблема працевлаштування молоді, людей похилого віку. Всі перераховані вище проблеми державі треба вирішувати, застосовуючи ефективні методи та заходи.

Підводячи підсумки, можна зробити наступні висновки щодо комплексу заходів, за допомогою яких Україна отримає кваліфіковані кадри і конкурентоспроможний ринок праці: державі, насамперед, необхідно проводити інноваційну соціально-економічну політику, що дозволяє задіяти молодь з вищою освітою і інженерів зрілого віку, удосконалити нормативно-правове регулювання ринку праці з огляду на проблеми регіонів, забезпечити систему соціальних стандартів і гарантій, стимулювати розвиток і діяльність малих і середніх підприємств за допомогою пільгового оподаткування і кредитування.

Таким чином, для вирішення проблем еміграції в Україні необхідно: по-перше, вирішити питання щодо підвищення рівня оплати праці; по-друге, вирішити соціальні

питання, пов'язані із збагаченням змісту роботи, дотриманням умов колективних договорів і угод щодо цього; по-третє, заснувати інституцію регулювання державної міграційної політики з утворенням окремого органу. Стратегічною метою державної політики в сфері трудової міграції українських громадян має бути сприяння поступовому поверненню тих трудових мігрантів, які готові або за певних умов можуть проявити готовність до реєстрації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Баланюк Д.М. Проблеми дослідження міграції як об'єкта державного регулювання/Д.М. Баланюк // Вісник СевНТУ. – Севастополь: Вид-во Севастоп. нац. техн. ун-ту, 2008. – Вип. 91: Політологія. – С.214-218.
3. ООН: 80% українців живуть за чертой бідності. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://finance.obozrevatel.com/fea/35026-on-80-ukraintsev-zhivut-za-chertoj-bednosti.htm>.
4. GlobalEconomyWatch: Україну в 2019-м очікує лідерство по втраті робочої сили. Times.com.ua. 11.01.2019. URL: <https://times.com.ua/News/103129/global-economy-watch-ukrainu-v-2019-mozhidaet-liderstvo-po-utrate-rabochey-sily>(дата звернення 03.05.2019).
5. Carling, J. 2008. "The Human Dynamics of Migrant Transnationalism." *Ethnic and Racial Studies* 31 (8): 1452–1477. doi: 10.1080/01419870701719097
6. С. И Абылкаликов. /Экономические теории миграции: рабочая сила и рынок труда. / 2013.].
7. Akkerman, T. 2015. "Immigration Policy and Electoral Competition in Western Europe: A Fine-Grained Analysis of Party Positions Over the Past Two Decades." *Party Politics* 21 (1): 54–67. doi:10.1177/1354068812462928
8. Migrants from developing countries to send home \$414 billion in earnings in 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.worldbank.org/en/news/feature/2013/10/02/Migrants-fromdeveloping-countries-to-send-home-414-billion-in-earnings-in-2013>.
9. Міграційна служба України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dmsu.gov.ua/>.
10. Грошові перекази в Україну [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/transfer/>.
11. Шапран В. Трудовая миграция как новая угроза для украинской экономики. URL: https://ukr.lb.ua/economics/2018/08/09/404727_trudova_migratsiya_yak_zagroza .html(дата звернення 16.05.2019).].
12. Becerra, D. 2012. "The Impact of Anti-immigration Policies and Perceived Discrimination in the United States on Migration Intentions among Mexican Adolescents." *International Migration* 50 (4): 20–32. doi: 10.1111/j.1468-2435.2012.00770.x
13. Как пандемия Covid-19 изменила рынок труда в Украине [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ukrinform.ru/rubric-society/3104413-kak-pandemia-covid19-izmenila-rynok-truda-v-ukraine.html>.

Шиманская Оксана Петровна

кандидат экономических наук, доцент,
доцент кафедры экономики и экономической теории,
Западноукраинский национальный университет,
г. Тернополь, Украина
ORCID ID: 0000-0003-0084-3799
e-mail: oksanapetrivna70@gmail.com

Кондратюк Виктория Романовна

магистр научно-образовательной программы
«Аналитическая экономика» (гр. ЕАМ-21)
Западноукраинский национальный университет
ORCID ID: 0000-0002-2841-1325
e-mail: kivaal1998@gmail.com

АНАЛИЗ ВЛИЯНИЯ ФАКТОРОВ ВЫТАЛКИВАНИЯ РАБОЧЕЙ СИЛЫ С РЫНКА ТРУДА УКРАИНЫ

Аннотация. В статье проанализированы факторы, которые оказывают значительное влияние на миграцию рабочей силы. Рассмотрены тенденции миграционного движения населения Украины с помощью статистических методов исследования. Обнаружено, что украинская трудовая миграция сегодня составляет около 8 млн. чел., тем не менее официальное разрешение на работу имеет лишь 500 тыс. граждан. Выявлены основные причины, которые заставляют украинский народ выезжать за границу, среди которых: неравенство доходов населения; сложность получить необходимый уровень заработной платы для содержания семьи; возможность лучшего заработка за рубежом; получения подходящего качества образования. Установлено, что миграционные процессы по содержанию, причинами и последствиями имеют различные источники происхождения и формы проявления, изучаются в различных контекстах и на разных уровнях. Систематизирована динамика показателей выбытия украинцев за границу. В работе отражены показатели корреляции рынка труда и трудовой миграции, рассчитанные с помощью коэффициентов миграционной нагрузки на тысячу человек населения трудоспособного возраста, эффективности миграции, напряженности на рынке труда. В данной статье на основе корреляционно-регрессионного анализа исследована связь между социально-экономическими факторами, которые представляют миграционные факторы выталкивания. Обнаружено, что во время пандемии COVID-19 большое количество населения потеряло работу, уменьшились поступления из-за рубежа и ВВП страны. В статье был проведен анализ рынка труда по численности экономически активного населения, занятых и безработных, среднесписочному количеству штатных работников, величине среднемесячной заработной платы. Отражены положительные и отрицательные последствия влияния миграции на экономическое положение Украины. Освещены проблемы украинского рынка труда, которые влияют не только на количество, качество рабочей силы, производительность труда, но и делают экономику Украины, зависимой от объема денежных переводов.

Ключевые слова: миграция; движение населения; рынок труда.

Oksana Shymanska

PhD (Economics), Associate Professor,
Department of Economics and Economic Theory,
Western Ukrainian National University,
Ternopil, Ukraine
ORCID ID: 0000-0003-0084-3799
e-mail: oksanapetrivna70@gmail.com

Viktoriia Kondratiuk

Master of Science and Education Program
"Analytical Economics" (gr. EAM-21),
Western Ukrainian National University,
Ternopil, Ukraine
ORCID ID: 0000-0002-2841-1325
e-mail: kivaa1998@gmail.com

ANALYSIS OF THE INFLUENCE OF LABOR PUSHERS FACTORS FROM THE LABOR MARKET OF UKRAINE

Abstract. The article analyzes the factors that have a significant impact on labor migration. The tendencies of migration movement of the population of Ukraine by means of statistical methods of research are considered. It is estimated that Ukrainian labor migration today is about 8 million people, but only 500,000 citizens have an official work permit. The main reasons for forcing Ukrainians to go abroad have been identified, including: income inequality; the difficulty of obtaining the necessary level of wages to support the family; the possibility of better earnings abroad; obtaining the proper quality of education. It is established that migration processes in terms of content, causes and consequences have different sources of origin and forms of manifestation, are studied in different contexts and at different levels. The dynamics of indicators of Ukrainians leaving abroad is systematized. The paper reflects the correlation of the labor market and labor migration, which are calculated using the coefficients of migration load per thousand people of working age, the effectiveness of migration, the tension in the labor market. In this article, based on correlation-regression analysis, the relationship between socio-economic factors that represent migratory ejection factors is investigated. It was found that during the COVID-19 pandemic, a large number of the population lost their jobs, and revenues from abroad and the country's GDP decreased. The article analyzes the labor market by the number of economically active population, employed and unemployed, the average number of full-time employees, the average monthly wage. The positive and negative consequences of the impact of migration on the economic condition of Ukraine are reflected. The problems of the Ukrainian labor market are highlighted, which affect not only the quantity, quality of labor, labor productivity, but also make Ukraine's economy dependent on the volume of remittances.

Keywords: migration; population movement; labor market.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. State Statistics Service of Ukraine. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian]
2. Balaniuk D.M. (2008)/ Problems of migration research as an object of state regulation. Visnyk SevNTU. Sevastopol: Vyd-vo Sevastop. nats. tekhn. un-tu., – Vyp. 91: Politolohiia. – P.214-218. [in Ukrainian]
3. OON: 80% of Ukrainians live below the poverty line. URL: <http://finance.obozrevatel.com/fea/35026-oon-80-ukraintsev-zhivut-za-chertoj-bednosti.htm>. [in Ukrainian]
4. GlobalEconomyWatch: In 2019, Ukraine will lead in the loss of labor. Times.com.ua. 11.01.2019. URL:<https://times.com.ua/News/103129/global-economy-watch-ukrainu-v-2019-mozhidaet-liderstvo-po-utrate-rabochej-sily>. [in Ukrainian]
5. Carling, J. 2008. "The Human Dynamics of Migrant Transnationalism." Ethnic and Racial Studies 31 (8): 1452–1477. doi: 10.1080/01419870701719097 [in English]
6. S. I Abylkalikov. (2013) Economic theories of migration: labor and the labor market. [in Russian]
7. Akkerman, T. (2015). "Immigration Policy and Electoral Competition in Western Europe: A Fine-Grained Analysis of Party Positions Over the Past Two Decades." Party Politics 21 (1): 54–67. doi:10.1177/1354068812462928 [in English]
8. Migrants from developing countries to send home \$414 billion in earnings in 2013. URL: <http://www.worldbank.org/en/news/feature/2013/10/02/Migrants-fromdeveloping-countries-to-send-home-414-billion-in-earnings-in-2013>. [in English]

9. Migration Service of Ukraine. URL: <https://dmsu.gov.ua/>. [in Ukrainian]
10. Money transfers to Ukraine. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/transfer/>. [in Ukrainian]
11. Shapran V. Labor migration as a new threat to the Ukrainian economy. URL: https://ukr.lb.ua/economics/2018/08/09/404727_trudova_migratsiya_yak_zagroza. [in Russian]
12. Becerra, D. (2012). "The Impact of Anti-immigration Policies and Perceived Discrimination in the United States on Migration Intentions among Mexican Adolescents." *International Migration* 50 (4): 20–32. doi: 10.1111/j.1468-2435.2012.00770.x [in English]
13. How the Covid-19 pandemic changed the labor market in Ukraine. URL: <https://www.ukrinform.ru/rubric-society/3104413-kak-pandemia-covid19-izmenila-rynok-truda-v-ukraine.html>. [in Russian]

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.